

OVER DE SOUVEREINE GILDE DER KOLVENIERS, BUSSCHIE- TERS EN KANONNIERS, GEZEGD HOOFDGILDE VAN SINT AN- TONE TE GENT

In de middeleeuwen waren Gilden, Eden of Broederschappen verenigin-
gen van burgers, die zich belastten de gemeente tegen inwendige onlus-
ten of vreemde aanvallen te beschermen. Zo vrijwillige schutterijen wa-
ren de gilde van St. Joris en de gilde van St. Sebastiaan.

In 1488 richtten zich enige liefhebbers van vuurwapens tot de Schepe-
nen van de Keure te Gent om de toelating te bekomen een gezelschap
op te richten. Het reglement werd door de Schepenen op 16 januari
1489 goedgekeurd. Keizer Karel bekrachtigde het reglement op 14 april
1515.

Gedurende de eerste jaren verenigden de kolveniers zich op de Akker-
gemse Vest voor hun oefeningen; deze plaats was ver afgelegen en bijna
onbewoond, ze was echter niet zo gunstig. Bij akte van 9 juli 1532
kochten de Schepenen van Gent voor 100 pond groot een uitgestrekt
terrein ter beschikking van de busschietters van St. Antoon.

In de 16^e eeuw - de woelige tijden waren er vermoedelijk de oorzaak
van - kwam de gilde van St. Antoon niet tot bloei, wel integendeel.

In 1589 werd het huis en het erf van St. Antoon te koop gesteld om
de schulden te dekken. Het eigendom wordt als volgt beschreven
"Een huus ende stedetoehorende het Gulde van mijn heer Sinte
Anthonis, ghenaemt de busschiettershof, zo tzelve mette erfve, bogaert,
lochtinck, vanden huussen ende zulk alsser meer an dependeert van

vooren tot achtere, eertvast ende naghelvast, ghestaen ende ghelegen es ten voorhoofde over de tinnenpotbrugghe up de Lieve, daer ment heedt te Voghelensanghe". De deken van de gilde kocht het lokaal voor 100 gulden, benevens de rente, welke hij op zich nam. In 1605 werd het goed aangekocht door de stad. Ook de andere gilden waren in verval. Om dit te verhelpen verklaarden de Schepenen, dat al de stadsbeambten, pensionnarissen, geheimschrijvers, ontvangers en bedienden, die bekwaam waren om wapens te dragen, verplicht werden zich te laten inschrijven in een van de drie gilden. Van nu af kende de gilde van St. Antoon een bloeiperiode.

De busschieters namen de nodige maatregelen om de bloei van hun gilde te verzekeren. Zo besloten ze, dat de erkende doodsschuld verplichtend bleef en moest betaald worden. Dit besluit werd goedgekeurd door de Schepenen van de Keure. Bij zijn aanvaarding in de gilde tekende elke confrater een doodsschuld; dit stuk heette doodsschuld, omdat de betaling kon verschoven worden tot na de dood van het lid. In 1752 werd de doodsschuld bepaald op vier pond groot; het reglement van 1850 bracht de doodsschuld op 24 F. Ontslaggevers en uitgeslotenen bleven verplicht de doodsschuld te vereffenen.

De besturen van de vier souvereine gilden kwamen vanaf 1617 twee maal per jaar samen in het hof van St. Joris om vraagstukken in verband met de vier gilden te bespreken.

De voorrangsvraag onder de vier hoofdgilden deed zich de eerste maal voor in 1629. De oplossing was : vooraan de St. Jorisgilde, dan de St. Sebastiaangilde, de St. Antoongilde en eindelijk de gilde van St. Michiel. In 1638 werd het oud lokaal afgebroken en werd een nieuw gildenhof gebouwd. De werken duurden tot 1641; in 1646 werd de toren opgetrokken. De gilde telde toen meer dan 900 leden. De betaling van de uitgevoerde werken stelde problemen; in 1657 beliepen de schulden van de gilde 10.000 gulden. In 1678 viel de stad Gent in handen van Lodewijk XIV. De vier gilden werden behouden, maar hun hoven werden door de Franse troepen bezet. Na de bezetting vroegen de vier gilden een schadevergoeding aan de Schepenen. Bij besluit, gedagtekend te Brussel op 3 april 1703 werden de vier gilden afgeschaft. Hun bezittingen vervielen aan de stad, op voorwaarde, dat deze de schulden en renten van de afgeschafte gilden op zich zou nemen. Het gildenhof van St. Antoon diende nu als hospitaal voor zieke soldaten. Later diende het als godshuis voor oude mannen en vrouwen. In 1784 verkocht de stad het gebouw aan baron Vander Meersch en aan de bisschop van Gent. In 1752 poogden enkele liefhebbers van vuurwapens de oude gilde weer op te richten. Door de schepenen van de keure ondersteund, werd de aanvraag door keizerin Maria Theresia gunstig beantwoord, op voorwaarde dat de nieuwe gilde van alle rechten op hun voormalig hof zou afzien. "Maria Theresia by der gratie Godts Rooms Keyzerinne,... Wy hebben ontfangen d'oofdmoedighe supplicatie ende requeste,... inhoudende hoe dat de respective Guldens van den edelen Ridder St. Jooris, onderhouden met den voet ende cruysboghden, Sinte Sebastiaen met den hant-

GAEYSCHIETING OP DE PLAISANTE VESTE. XVII. EELGW.

Gravure door L. Verboeckhoven naar een schilderij van Engelbert van Siclers (1784), gemaakt naar een schilderij van Pieter Hals. De beide werken worden bewaard in het Oudheidkundig Museum te Gent.

boghen, St. Antheunis met de busse, ende van den aertsenghel Sinte Michiel onderhouden met den sweirde ende andere waepen binnen de Stadt by acte van 3 april 1703 ghesupprimeert synde geweest, daer naer het voornoemde Gilde van Sinte Michiel op den 6 september 1706 erstelt was geworden in alle syne fonctien, privilegien ende exercitien, mitsgaeders prerogativen daarvan dependierende soo ende gelyck het zelve te vooren was geweest, als oock het Gulde vanden edelen Ridder St. Jooris by opene brieven van den 13 november 1727, ende het voorseyde van den edelen Ridder St. Sebastiaen by opene brieven van octroy van den 20 april 1731... Doen te weten, dat wy ...; hebben hun (= de Supplianten) toegestaen, dat sy sullen moghen oprechten de voorseyde nieuwe Gulde, onder den titel van den heylighen Antheunis, op laste ende conditie dat de supplianten gehauden sullen syn hun te voorsien op hunnen coste van eenen behoorelycken huuse tot hunne exercitien ende andere gebruycken; dat sy hun in gheenen tydt niet en sullen moghen presenteren ten platten lande met de bussen om de jachte te exerceren, alsoo hunne voorsaeten hier voormaels dat ghepretendeert hebben te doen”.

Als nieuw lokaal werd de herberg “Het Sas van Gend” op de Platte Steege op het H. Kerst in huur genomen. In 1754 kocht de gilde twee huizen bij het Prinsenhof voor 1525 pond groot. Een lening van 2000 pond diende voor de betaling van de koopsom en van herstellingswerken en voor het aanleggen van de schietbaan. Reeds in 1758 kon de gilde aan haar financiële verplichtingen niet meer voldoen. De goederen van de gilde gingen in beslag genomen worden tot betaling van de achterstallige renten. Falligan, koning van de gilde, betaalde 50 pond groot, waardoor de onweerswolken werden verdreven. In 1761 werd een gedeelte van het gildenhof verhuurd voor 50 pond per jaar aan een kastelein, die er een afspanning opende. In het lokaal werd drank verkocht, dit krachtens een vergunning van Maria Theresia.

De komst van de Franssen bracht een einde aan de vier gilden. Door art. 28 van de wet van 5 september 1791 werden de oude burgerwachten afgeschaft. De roerende en onroerende goederen van de gilden werden verkocht als nationaal goed.

Enkele jaren later kregen enkele oud-leden van de gilde de toelating een nieuwe maatschappij te vormen en een schietschijf in een ommuurd terrein op te richten. De eerste prijschiëting had plaats in 1802. Het lokaal gaf geen voldoening. Eerst in 1825 vond men een geschikt terrein, namelijk een onbewoond stuk grond achter de St. Pieterskerk, dat aan de stad toebehoorde. Het nieuw lokaal werd plechtig geopend in augustus 1826.

In het begin werd de gilde bestuurd door een deken en zes proviseurs. De leden kozen de proviseurs, die de deken en de griffier verkozen. Vanaf 1497 komt ook de titel van Koning van de gilde voor; hij bleef twee jaar in bediening.

Het reglement van 1753 voorzag 24 bestuursleden : koning, proost, over-

De Gentse Busschieters van Sint Antoon.

(ontleend aan het Album du cortège des comtes de Flandre. Personnages et costumes dessinés par Félix De Vigne)

De kledij van de Gentse busschieters is groen; hun blazoen blauw met twee kruiselings geschikte gouden schietbussen. De busschieters zijn in oorlogskledij : ze dragen een stalen helm en een wapenkolder. De hoofdman draagt een schild en kniestukken.

deken, deken, veertien proviseurs, griffier, blazoendeken, standaarddrager, luitenant, constabel en baljuw.

In 1823 aanvaardde prins Frederik der Nederlanden de waardigheid van Koning van de Gilde van St. Antoon.

Het reglement van 1850 voorzag een koning, een overdeken, een deken en zes proviseurs. De koning kon niet worden afgezet. De overdeken werd benoemd voor zes jaar. De overdeken bewaarde de juwelen, medailles en andere kostbare voorwerpen.

De Eed woonde jaarlijks op St. Antoniusdag de plechtige mis bij, die opgedragen werd in de St. Michielskerk. Door het reglement van 1752 waren de confraters verplicht bij de intrede van de prins, landvoogd of bisschop in de wapens te verschijnen. Op 7 september 1815 werd koning Willem I door de vier hoofdgilden ingehaald. Van nu af namen de vier hoofdgilden aan al de plechtigheden deel.

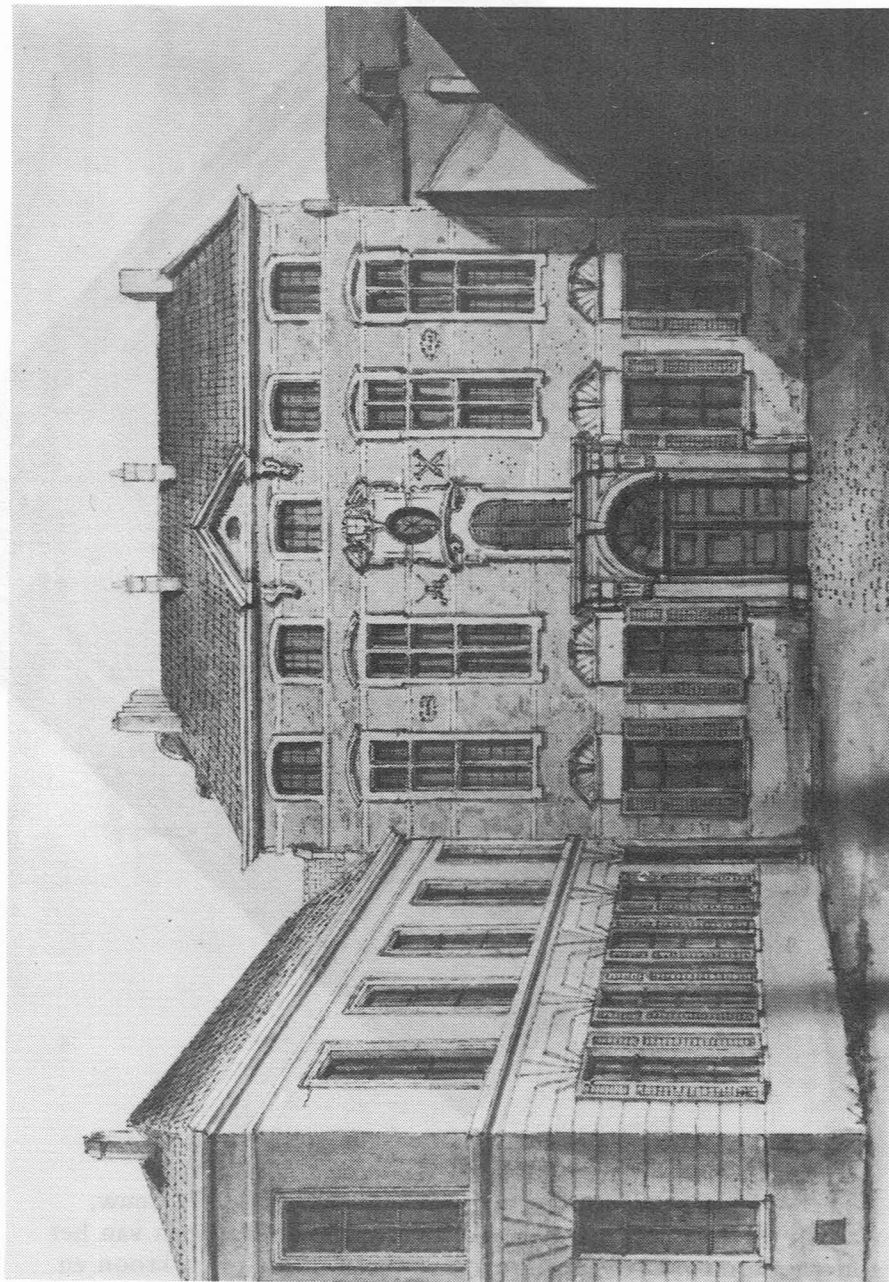
Nu en dan werden prijskampen ingericht. Alzo werden ook betrekkingen met schuttersgilden uit andere steden aangeknoopt. Volgens het reglement van 1609 had de koningschieting jaarlijks plaats op tweede Pinksterdag. Tijdens de regering van Maria Theresia kwam de blazoenschieting in zwang. Voor de koningstitel en voor prijzen werd aan de pers geschoten, naar de papegaai. In 1850 werd besloten nog enkel naar de schijf te schieten en niet meer naar de pers.

Na het herstel van de gilde in 1802 werden voor de zondagschieting prijzen uitgelooft : in het begin waren dit eierkoeken, later tinnen, eindelijk Doornikse porseleinen borden ; rond 1865 werden de borden te Parijs vervaardigd : ze waren versierd met een vergulde rand en met de wapens van de gilde.

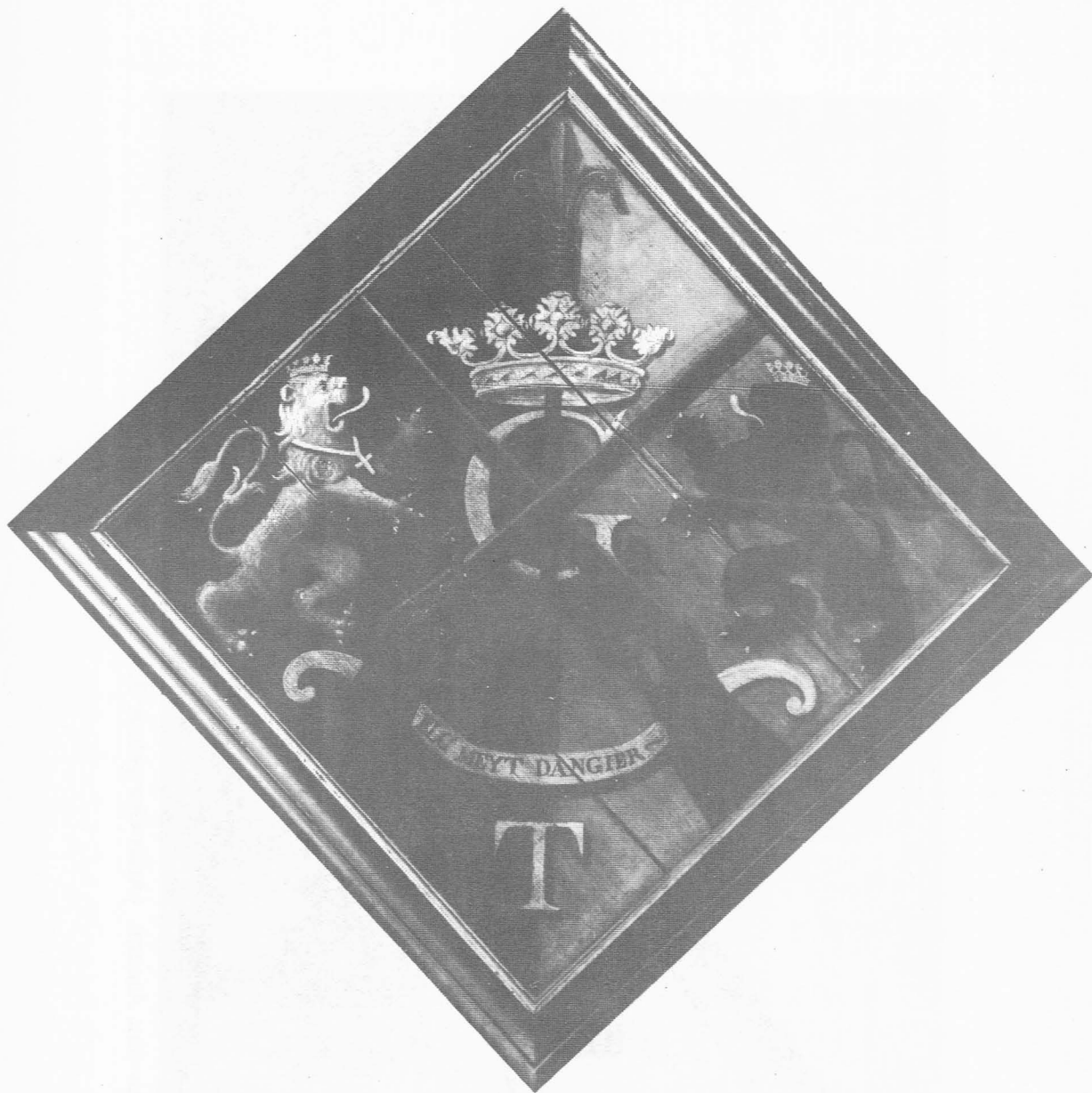
Het voornaamste voorrecht van de gilde was de vrije jacht, door Keizer Karel verleend in 1515, om te schieten op de niet voorbehouden vogels. Dit besluit werd gewijzigd door Filips II in die zin, dat de jagende gildebroeders de grote banen en wegen niet mochten verlaten. De niet geprivilegieerde vogels waren : eendvogels, merels, bruwieren, kraaien, trekvogels, lijsters. Er mocht niet geschoten worden op zwanen, ooievaars, reigers, fazanten, patrijzen en keetduiven. De gilde behield dit voorrecht tot bij haar afschaffing in 1703. Bij haar wederoprichting in 1752 mocht de gilde geen aanspraak meer maken op de vrije jacht.

De gilde van St. Antoon stond in groot aanzien bij de andere busschietersgenootschappen in Vlaanderen; als souvereine hoofdgilde oefende ze een wezenlijk magistraatschap uit over gelijksoortige broederschappen en deed ze uitspraak bij geschillen.

Reeds van bij de stichting droegen de leden van de St. Antoongilde een bijzondere kledij. In de 15^e eeuw droegen de busschieters in krijgskostuum de maliënkolder, een ijzeren stormhelm en gele broek; op de lijfrok een met de kleuren en de kentekens van de gilde versierd overkleed. In de 17^e en 18^e eeuw droegen enkel de bestuursleden en de bedienden een dienstkledij. In 1807 was het kostuum van de gildebroeders als volgt : een burgerkleed in groen laken met vergulde knopen, zwart vest en korte broek met zwarte kousen, schoenen zonder gesp, de Franse

Gildehof van Sint Antoon. (Atlas Goetgebuer S.A.G.)

Blaozen van het Sint-Antoniusgild te Gent.
(Copyright L. De Rammelaere, G. Callierlaan 10 Gent)
Paneel, 60 x 61 cm. Ruitvormig wapenbord van de 17^e eeuw,
waarop tussen twee leeuwen als schildhouders het wapen van het
gild voorkomt met twee gekruiste geweren, een G, een kroon en
een piek. De spreuk van het gild "Elc meyt dangier" is onderaan
aangebracht. (Catalogus van de Schilderijen. Bewaarplaats : Oud-
heidkundig Museum van de Bijloke te Gent)

hoed met een rood-groene kokarde.

Aanvankelijk schoot men met de bussen, de serpentine en de handcolevre. Rond 1640 schoot men met het "vuurroer en de snaphaan"; rond 1860 werd de krijgskarabijn aangenomen.

Zeker zou er nog veel te vertellen zijn over de St. Antoongilde. Belangstellende lezers willen we verwijzen naar de bibliografie. Het Oudheidkundig Museum in de abdij van de Bijloke bezit een aantal kunstwerken in verband met de gilde van St. Antoon, onder meer :

Pieter Hals : Koningsschieting van het Sint-Antoniusgild te Gent (17^e eeuw)

Engelbert van Siclers : Koningsschieting van het Sint-Antoniusgild (1784)

Filips Spruyt : Schieting met het kanon van het Sint-Antoniusgild te Gent (1766)

Filips Spruyt : Schieting met de mortier van het Sint-Antoniusgild te Gent (1766)

ANONIEM : Portret van een koning van het Sint-Antoniusgild (17^e eeuw)

Anoniem : Portret van Christiaan Valentijn, koning van het Sint-Antoniusgild te Gent in 1662

Blazoen van het Sint-Antoniusgild te Gent (17^e eeuw).

NOTA'S :

I. Dit artikel werd opgesteld aan de hand van het werk van Ferd. Vanderhaeghen : Jaerboeken van het Souvereine Gilde der Kolveniers, Busschieters en Kanonniers, gezegd hoofdgilde van Sint-Antone te Gent (Gent 1867, drie delen).

II. A. De Schryver en C. Van de Velde : Stad Gent. Oudheidkundig Museum. Catalogus van de Schilderijen. (Gent, 1972)

III. Het Sint-Antoniusgild wordt vermeld in de Wegwijzer van de Stad Gent tot in 1917. Kan een lezer gegevens verstrekken over de geschiedenis van de gilde in de 20e eeuw ?

IV. P. De Burggraeve : Notice Historique sur les Chefs-Confréries Gantoises de St. Sébastien et de St. Antoine. (Gent, 1913)

De Burggraeve deelt ons mede, dat op het einde van de 19e eeuw de belangstelling voor de schietoefeningen sterk was verminderd. In 1895 werd het schieten op klei-duiven ingevoerd; daartoe werd te Drongen achter Snepbrug een weide gehuurd.

M. STEELS

OVER DE METSELAARS EN DE TIMMERLIEDEN IN HET MIDDEN VAN DE 18^e EEUW TE GENT

30 April 1540 is een voorname datum in de geschiedenis van de stad Gent : op deze dag werd de Concessie Caroline afgekondigd.

Reeds in 1537 was er een conflict ontstaan tussen de stad Gent en Maria